



Publication of Association Esprit, Société et Rencontre  
Strasbourg/France

*The Journal of Academic Social Science Studies*

**JASSS**

Volume 5 Issue 8, p. 1317-1332, December 2012

**OSMANLI DÜNYASINDA İÇKİ İÇME SUÇUNA DAİR  
BAZI GÖZLEMLER (XVI. YÜZYIL)**

*SOME OBSERVATIONS RELATING THE CRIME OF ALCOHOL  
CONSUMPTION IN OTTOMAN WORLD (XVI<sup>TH</sup> CENTURY)*

*Yrd. Doç. Dr. Muhammed YAZICI*

*Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü*

### **Abstract**

Though banned in both Islamic criminal Law and Ottoman criminal law, alcoholic beverages were consumed by different sections of the society in Ottoman land. There are many cases going into the recordings of local courts in relation to alcohol consumption. Moreover, in some of the cases of violation of public order, the defendants were found to be drunk. The pecuniary penalties collected from the defendants of such cases by the authorities who were in charge of maintaining the public order in the Ottoman state constituted an important source of revenue. The state government made decisions from time to time to close down the places where alcohol was consumed. But, the presence of non-Muslim population in cities, taxes collected from the pubs and alcohol production by the state hindered the governments from banning the consumption of alcohol. The present study covers 16<sup>th</sup> century as a period. Archive recordings reflecting both the position of the central government and local governments were used as resources. The purpose of the presents study is to reveal the prevalence of the crime of alcohol consumption, its legal dimension and the position of the central government in 16<sup>th</sup> century Ottoman society.

**Key Words:** Ottoman state, alcohol consumption, pubs, drunkard, court, non-Muslim

### **Öz**

Gerek İslam Ceza Hukukunda ve gerekse Osmanlı Ceza Kanunnamelerinde yasaklanmasına rağmen, Osmanlı toplumunda içki farklı kesimler tarafından tüketilmiştir. İçki içme suçuna ait yerel mahkeme kayıtlarına yansıyan çok sayıda dava bulunmaktadır. Ayrıca kamu düzenini ihlal eden diğer bazı suçlarda da davalı şahısların içkili oldukları dikkat çekmektedir. Osmanlı Devleti'nde kamu düzeninin sağlanması görevini üstlenen vazifeliler için bu suçu işleyenlerden alınan para cezası önemli bir gelir kaynağı oluşturmuştur. Devlet merkezi dönem dönem içki tüketilen meyhanelerin ortadan kaldırılması hususunda kararlar almıştır. Fakat şehirlerdeki gayrimüslim nüfusun varlığı, meyhanelerden ve içki üretiminden devletin vergi alması içki tüketiminin önüne geçilememesine neden olmuştur. Çalışma dönem olarak 16. yüzyılı kapsamaktadır. Kaynak olarak hem devlet merkezinin hem de yerelin görüntüsünü yansıtan arşiv kaynakları kullanılmıştır. Çalışmanın amacı 16. yüzyıl Osmanlı toplumunda içki içme suçunun yaygınlığını, muhakeme boyutunu ve merkezin konuyla ilgili görüşlerini ortaya koymaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Osmanlı Devleti, İçki içme, Meyhane, Sarhoş, Mahkeme, Gayrimüslim

## Giriş

İslam ceza hukukuna göre Arapçada, *hamr* denilen şarabın azını da çoğunu da içmek haramdır ve cezayı gerektirir. İslam hukukunun ana kaynağı olan Kuran'da o zamanın toplumunun alışkanlıkları göz önünde bulundurularak kademeli bir yöntem izlenmiş ve sonuçta kesin hüküm verilmiştir<sup>1</sup>. İçki içmenin haram olduğu konusunda pek çok hadis de bulunmaktadır<sup>2</sup>. İslam hukukçuları arasında ayet ve hadislerde geçen *hamr* ile buna kıyas edilen diğer alkollü içkilerin haramlığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nin resmi mezhebi olan Hanefi Mezhebi'ne göre hamr, Arapça'da "*kaynatılmadan, çiğ olarak kendi kendine kabaran, fokurdayıp köpük atan yaş üzüm suyundan elde edilen içki*" anlamına gelmektedir. Diğer içkilerin haramlığı kıyas yoluyla sabit olduğundan *hamr* ifadesi bunlar için mecazi olarak kullanılmıştır. Hamr ve diğer içkiler arasında yapılan bu ayrım sonucunda hamrın az veya çoğunun içilmesinin kesinlikle haram olduğu belirtilmiştir. Hamr dışındaki diğer içkilerin ise sarhoş etmeyecek miktarda içilmesinin haram olmadığı görüşü ileri sürülmüştür. Bu sebeptendir ki Hanefi ekolünden gelen hukukçular konuyu *hadd-i şürb* ve *hadd-i sekr* olarak iki ayrı kategoride incelemişlerdir<sup>3</sup>. Diğer mezheplere ve İslam hukukçularına göre ise sarhoşluk veren bütün içkiler hamr olsun olmasın haramdır<sup>4</sup>.

İçki içme suçunun sabit olması için kişinin bu fiili kasıtlı olarak işlemesi, akıllı, bulûğa ermiş ve Müslüman olması şart koşulmuştur. Gayrimüslimler içki içme suçundan dolayı cezalandırılmazlar ancak kamu düzenini etkilemeleri durumunda tazir cezası ile cezalandırılabilirler. İçki içme suçuna delil olarak ise sarhoşluk, koku ve kusma belirtilmiştir. Hanefi Mezhebi'nde sarhoşluğun tanımı "*yer ile göğü, kadın ile erkeği ayırt edemeyecek durumda bulunma*" şeklinde tarif edilmiştir. Koku ve kusma Hanefi Mezhebi'ne göre daha çok sarhoşluğu tamamlayan yardımcı bir unsur olarak kabul edilmiştir. İçki içme suçunda şahitlerin şahadetlerinin kabulü sarhoş olan şahsın içki kokmasına bağlıdır. Şahitlerin içki içme suçunu işleyen şahsı uzak bir yerden mahkemeye getirmesi nedeniyle içki kokusunun kaybolması durumunda şahitlerin şahadetlerinin kabulü için bu uzaklığı kanıtlamaları şart koşulmuştur<sup>5</sup>.

İçki içmenin haram olduğu Kur'ân ve hadislerle sabittir. Verilecek cezanın had mi yoksa tazir mi olacağı konusunda ise İslam hukukçuları arasında tartışmalar mevcuttur. Bazı hukukçulara göre Hz. Muhammed döneminde sabit miktarı olmayan dayak cezası uygulanmıştır. Sabit bir miktarı bulunmadığından dolayı tazir cezasını gerektiren suçlar grubuna girmektedir. Hz. Muhammed döneminden sonra diğer halifeler zamanında da dayak cezası olarak farklı uygulamaların bulunması içki içme suçunun cezasının devlet başkanlarına

<sup>1</sup> "Ey İman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar, fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir. Bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan içki ve kumar yoluyla ancak aranızda kin ve düşmanlık sokmak: sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?" **Kur'an**, 5/90, 91; Mustafa Yıldırım, "İslâm Hukukunda İçki İçme Suçu ve Cezası", **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.XIII-XIV, İzmir 2001, s.32.

<sup>2</sup> "*Allah şarap içmeyi haram kılmıştır. İmdi kimin elinde şarap varsa artık ne içsin, ne de satsın.*" Bkz. Mustafa Avcı, **Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar**, Gökkuşbu Yayinevi, İstanbul 2004, s.269; "*Her sarhoş edici şey hamr, her hamr da haramdır.*" Bkz. M. Yıldırım, **a.g.m.**, s.32.

<sup>3</sup> M. Avcı, **a.g.e.**, s.269.

<sup>4</sup> Hayreddin Karaman, **Anahatlarıyla İslâm Hukuku**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2008, s.173; M.Âkif Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, İstanbul 2001, s.196-197; M. Yıldırım, **a.g.m.**, s.32-33.

<sup>5</sup> M. Yıldırım, **a.g.m.**, s.37-39.

birakılan bir alan olduğunu göstermektedir<sup>6</sup>. Bir kısım hukukçular ise içki içme suçunun cezasının seksen sopa olduğunu ileri sürmüşlerdir<sup>7</sup>.

Osmanlı ceza kanunnamelerinde içki içme suçu diğer suçlara oranla ayrıntılı olarak düzenlenmemiştir. II. Mehmed, II. Bayezid ve I. Selim dönemi kanunnamelerinde içki içme suçunun cezası iki ağaca bir akçedir<sup>8</sup>. II. Bayezid döneminde, Hüdavendigâr sancakbeyi ve kadılarına gönderilen içki yasaknâmesi metninde, sancak sınırları içerisinde bulunan köy, kasaba ve şehirlerde ayrıca düğün ve çeşitli cemiyetlerde içki içildiğinin anlaşıldığı bunun önlenmesi için gereken tedbirlerin alınması gerektiği emredilmiştir<sup>9</sup>. I. Selim ve II. Süleyman kanunnamelerinde önceki kanunnamelerden farklı olarak Müslümanların içki yapması ve satması suçu da belirtilmiş ve cezası da iki ağaca bir akçe olarak belirlenmiştir<sup>10</sup>. I. Süleyman kanunnamesi ayrıca Müslüman bir şahsın içki içilen yerde bulunması fakat içki içmemesini, üç ağaca bir akçe karşılığı tazir cezası ile cezalandırmıştır<sup>11</sup>.

İncelenen şer'îye sicillerindeki içki içme suçuna dair kayıtlara bakıldığında içki içme suçunun mahkemeye intikalinde devlet görevlilerinin çok büyük oranda pay sahibi olduğu anlaşılmaktadır<sup>12</sup>. Kamu düzenini ihlal eden suçlar içerisinde, devlet görevlilerinin mahkemeye intikal ettirdikleri dava konularında ilk sırayı içki içme suçu almıştır. Subaşı ve ases gibi görevlilerin geceleri şehrin güvenliğini sağlarken rastladıkları şüpheli şahısları sorgulamaları esnasında içki içtikleri anlaşılanları mahkemeye çıkardıkları görülmektedir<sup>13</sup>. Yapılan bu sorgulamalar esnasında içkili şahısların kimisinin kaçtığı kimisinin de subaşı ve aseslere saldırdığı ve hakaret ettiği durumlar da olmuştur<sup>14</sup>.

Adam öldürme, çeşitli müessir fiiller, hırsızlık, hakaret ve küfür, haneye tecavüz gibi kamu düzenini doğrudan ihlal eden suçlarda dikkati çeken önemli bir husus suça karışan şahısların içkili olarak suçu işlediklerinin mahkeme tutanaklarına yansımalarıdır<sup>15</sup>. Subaşı ve

<sup>6</sup> H. Karaman, **a.g.e.**, s.174.

<sup>7</sup> M. Âkif Aydın, **a.g.e.**, s.197.

<sup>8</sup> Ö. Lütfi Barkan, **XV. ve XVI'inci Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları I Kanunlar**, s.389; Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri**, C II, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s.42; Y. Yücel-S. Pulaha, **I.Selim Kanunnameleri(1512-1520)**,TTK, Ankara 1995, s.34,153.

<sup>9</sup> A. Akgündüz, **a.g.e.**, s.232-233.

<sup>10</sup> Y. Yücel-S. Pulaha, **a.g.e.**, s.153; Ö.Lütfi Barkan, **a.g.e.**, s.72.

<sup>11</sup> Ö.Lütfi Barkan, **a.g.e.**, s.72.

<sup>12</sup> Çalışmada kullanılan veriler, 16. Yüzyıla ait Bursa şehrine ait 3, Trabzon şehrine ait 5, Kayseri şehrine ait 4, Manisa şehrine ait 3 olmak üzere 15 adet şer'îye sicili defteri taranmak suretiyle çıkarılmıştır. Bu defterlerde kamu düzeni ile ilgili kayıt sayısı 2865'dir. Davacı sayısı 615, davalı sayısı 1928'dir.

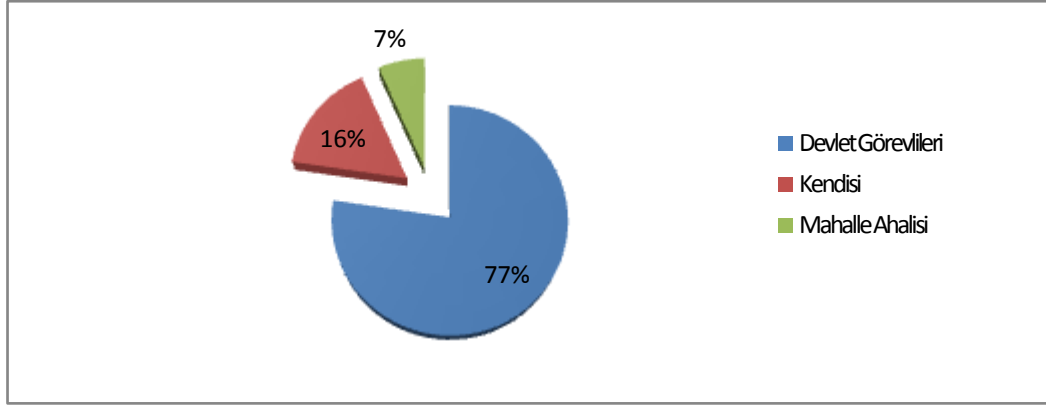
<sup>13</sup> Manisa Şer'îye Sicili (**MŞS:**)8, s.25(15Muharrem 974/2 Ağustos 1566)

<sup>14</sup> Subaşı ve aseslerin saldırıya uğradıkları kayıtlar için bkz. Bursa Şer'îye Sicili(**BŞS:**)120, s.60,61(Evâil-i Şevval 991/18-27 Ekim 1583); **BŞS:120**, s.66(Evâhir-i Zilkade 991/6-15 Aralık 1583);Trabzon Şer'îye Sicili(**TŞS:**)1815, s.11(26 Şevval 964/22 Ağustos 1557); **TŞS:1819**, s.11(4 Şevval 972/5 Mayıs 1565); **TŞS:1819**, s.32(Evâsıt-ı Zilhicce 972/10-19 Temmuz 1565);**TŞS:1817**, s.45(14 C.ahir 969/19 Şubat 1562)

<sup>15</sup> İçkili olarak darb suçu kayıtları için bkz. **TŞS:1815**, s.47(23 Safer 965/15 Aralık 1557), **TŞS:1818**, s.50(19 Receb 972/20 Şubat 1565),s.77(29 Safer 972/6 Ekim 1564),s.97(6 R.ahir 972/13 Eylül 1564), **BŞS:120**, s.44(Evâhir-i C.ahir 991/12-20 Temmuz 1583),s.59(Evâil-i Şevval 991/18-27 Ekim 1583), **BŞS:121**, s.7(6 Zilhicce 990/1 Ocak 1583),s.15(Evâhir-i Safer 991/16-24 Mart 1583), Kayseri Şer'îye Sicili(**Kay.ŞS:**)5, s.15(29 R.evvel 959/25 Mart 1552),s.24(Evâhir-i C.ahir 959/14-22 Haziran 1552); İçkili olarak haneye tecavüz ve küfür kayıtları için bkz. **BŞS:120**, s.60,61(Evâil-i Şevval 991/18-27 Ekim 1583);İçkili olarak adam öldürme olay için bkz. **BŞS:120**, s.6(Evâil-i Muharrem 991/25 Ocak-3

asesler tarafından mahkemeye intikal ettirilen içki içme suçu kayıtlarının oranının yüksek olması yukarıda sayılan suç türlerinin birçoğunun belki de işlenmeden engellendiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Özel şahıslar tarafından yapılan şikâyetler, içki içme suçunun yanı sıra çeşitli müessir fiil, hırsızlık, küfür ve hakaret gibi suçları da bünyesinde barındırmaktadır. Mahalle ahalisinin içki içme suçuyla alakalı şikâyetleri genellikle meyhanelerle ilgilidir. Fakat bunun yanı sıra mahallelerinde bulunan ve içki kullanan şahısları da mahkemeye şikâyet ederek gerçekleşen fakat mahkemeye intikal etmeyen suçlarla ilgili zanlı olabilecek şahısları bildirmek veya olası başka bir suçun işlenmesine engel olmak istemişlerdir<sup>16</sup>.



**Grafik: İçki İçme Suçunu Mahkemeye İntikal Ettirenler.**

İçki içen şahıslar mahkemeye çıkarıldıktan sonra haklarındaki iddiaları inkâr ederlerse şahitler tarafından ağızlarının içki kokup kokmadığının tespiti yapılmaktadır. İslam fikhında kadının, şahitlere hamrın ne olduğu nasıl ve nerede içildiği şeklinde sorular sorması gerektiği belirtilmiştir<sup>17</sup>. Fakat incelenen belgelerde bu sorular şahitlere sorulmadığı gibi suçlulara da içkiyi nerede, ne zaman, kiminle birlikte içtiği gibi sorular da nadiren sorulmuştur.

İçki olarak şarabın yanında ekşi boza da içilmektedir. Hatta ekşi bozanın, şaraptan daha çok sarhoş ettiği ve bu nedenle kavgalar çıktığı belgelerden anlaşılmaktadır. 19 C.ahir 988(1 Ağustos 1580) tarihli hükümde Ankara şehrinde boza işleyenlerin engellenmesi ve işlemeye devam etmeleri halinde küreğe gönderilmesi emredilmiştir<sup>18</sup>. Ankara beyine ve kadısına gönderilen bu emre rağmen H.991(M.1583) yılında Ankara şehrinde bozahanelerin varlığının devam ettiği ve boza içen şahısların mahkemeye çıkarıldıkları görülmektedir<sup>19</sup>.

Şubat 1583); İçkili olarak hırsızlık suçu kayıtları için bkz. **TŞS:1815**, s.50(Gurre-i R.evvel 965/22 Aralık 1557).

<sup>16</sup> Bursa şehrinin Doğan Bey Mahallesi kadınların evde içki meclisi kurdukları hakkında mahalle halkı tarafından mahkemeye yapılan şikâyetle ilgili olarak bkz. **BŞS:120**, s.51(Evâhir-i Receb 991/10-19 Ağustos 1583); Trabzon şehrinin Kindinar Mahallesi ahalisi, mahalleleri cemaatinden olan şahsın belgenin kayıt tarihinden önceki gece sarhoş ve la-akıl olduğunu mahkemeye bildirmesi ile ilgili belge için bkz. **TŞS:1818**, s.55(3 Şaban 972/6 Mart 1565)

<sup>17</sup> Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukuki İslamiye ve İstilahat-ı Fıkhiyye Kamusu**, C.III, s.255-256.

<sup>18</sup> Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri (**BA.,MD:**)43, s.162, Hüküm No:293.

<sup>19</sup> Halit Ogan, **Ankara'nın 1 Numaralı Şer'ye Sicili**, TTK, Ankara 1958, s. 88,102,106.

İçkili olarak yakalanan şahısların ifadelerinde bazen birilerinin ısrarı neticesinde içki içtiklerini söyledikleri görülmektedir. Bu durum şahısların ceza almaktan kurtulmak için başvurdukları bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır<sup>20</sup>. Bunun yanında deva bulmak için içki içtiğini söyleyen şahıslar da bulunmaktadır<sup>21</sup>. Ebussud Efendi verdiği bir fetvasında hamrın ilaç olarak kullanılmasının caiz olmadığını, onun yerine sıhhatli bir şekilde pişirilmiş *müsellesin*<sup>22</sup> kullanılması gerektiğini belirtmiştir<sup>23</sup>. Yine cezadan kurtulmak için aslında Müslüman olmadığını kendisine zorla Müslüman giysisi giydirildiğini iddia eden şahıslara da rastlanılmıştır<sup>24</sup>.

İçki içme suçunun Müslümanlar tarafından işlenmesinde şehirlerde bulunan gayrimüslim nüfusun varlığının önemli olduğu belgelere yansımıştır. 14 C. Ahir 985(29 Ağustos 1577) tarihli bir belgeden, Akhisar kasabasında önceden gayrimüslim bulunmadığı ve bu nedenle içki satışının da olmadığı anlaşılmaktadır. Fakat ihdâs edilen bazı sebze bahçelerinde çalışmak üzere gelen gayrimüslimlerin getirdikleri içkileri Müslümanlara satmasıyla şehirde kamu düzeninin bozulduğundan şikâyet edilmektedir. Merkezden gönderilen emirde gayrimüslimlerin kendilerine yetecek kadar içki getirmeleri ve Müslümanlara içki satmamaları varsa şehirdeki meyhanelerin ortadan kaldırılması emredilmiştir<sup>25</sup>.

İçki içme suçu ile ilgili olarak ilginç kayıtlar da belgelere yansımıştır. Bunlardan biri 12 R.ahir 974(27 Ekim 1566) tarihinde Manisa şehrinde geçmektedir. İsmi verilmeyen ama o dönemde Manisa'da sancakbeyi olan III. Murad'ın sancağın idari işlerini devrettiği lalalarından Ferruh Paşa<sup>26</sup> olduğu anlaşılan şahıs Gürleye Zaimi Mustafa Bey'i, I.Süleyman'ın ölümü üzerine yaptığını ileri sürdüğü sevinç hareketlerinden ötürü mahkemeye şikâyet etmiştir. Paşanın mahkemeye sunduğu, "*Padişah-ı alempenahinin dâr-ı dünyadan dâr-ı ukbâya dahil heberi geldükde mezkûr Zaim Mustafa sürûrundan Kafırboz Köyünde tabl ve zurna ile cemaat eyleyüb şurb-ı hamr eylemiş*" şeklindeki iddiası zaim tarafından inkâr edilmiş ve bu eğlenceyi oğlunun sünnet düğünü için yaptığını belirtmiştir<sup>27</sup>. Paşa ve zaim arasında geçen bu ilginç davanın öncesinde birtakım olaylar olduğu görülmektedir. 10 R. Ahir 974(25 Ekim 1566) tarihli belgede Zaim Mustafa ve birkaç kişi Uncıboz Köyünde içki meclisi kurmuşlar ve kendilerini yakalamak isteyen paşanın adamlarına muhalefet etmişlerdir<sup>28</sup>. Paşa ve zaim arasındaki bu davanın nasıl sonuçlandığına dair herhangi bir hüküm ve sonraki kayıtlarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

İçki içilen mekânlar incelenen tüm kayıtlarda belirtilmemiştir. Büyük bir ihtimalle meyhaneler ve تنها yerler içki içilme mekânları olarak kullanılmaktaydı. İnsanların özel yaşam alanlarını oluşturan evlerde işlenen ve mahkemeye intikal eden içki içme olaylarında bu suçun yanı sıra çeşitli müessir fiil, hırsızlık ve genel ahlaka aykırı fiillerin de işlendiği

<sup>20</sup> Trabzon şehrinde 4 Şevval 972(5 Mayıs 1565) tarihli belgede içkili olarak yakalanan şahıs bazı yeniçerilerin ısrarı neticesinde içki içtiğini itiraf etmiştir. Bkz. **TŞS:1819**, s.11.

<sup>21</sup> **TŞS:1819**, s.29(12 Zilhicce 972/11 Temmuz 1565)

<sup>22</sup> "*Üç kere tasfiye olunarak çekilmiş bir cins şarap.*" Bkz. Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, s.739; "*Üç kere kaynatılıp koyulaşmış ve baharat ve şekerle karışık meşrûb.*" Bkz. Şemsettin Sami, **Kamus-i Türkî**, s.1289.

<sup>23</sup> M.Ertuğrul Düzdağ, **Şeyhülislam Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı**, İstanbul 1983, s.146.

<sup>24</sup> **BŞS:120**, s.57(15 Ramazan 991/2 Ekim 1583)

<sup>25</sup> Saruhan Sancakbeğine ve Akhisar Kadısına gönderilen hüküm için bkz. **BA.,MD:31**, s.229, Hüküm No:507.

<sup>26</sup> Feridun M. Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazâsı**, TTK, Ankara 1989, s.35.

<sup>27</sup> **MŞS:8**, s.113.

<sup>28</sup> **MŞS:8**, s.111.

anlaşılmaktadır<sup>29</sup>. Şehirlerde bulunan bekâr odaları içme suçunun yoğun olarak işlendiği mekânlar olarak belgelere yansımıştır<sup>30</sup>. Bu tür yerler kontrol altında tutulmalarına rağmen suçluların barındıkları ve birçok suçun işlendiği mekânlar olarak göze çarpmaktadır.

İçki içme mekânı olarak kullanılan meyhaneler, gayrimüslimlerin evleri de olabilmektedir. Bursa'nın Sedbaşı Mahallesinde sakin olan gayrimüslimlerin evlerini meyhane yaptıkları ve Müslümanlara içki sattıkları hakkındaki şikâyet belgelere yansımıştır<sup>31</sup>.

Meyhanelerin kapatılması ile ilgili olarak gerek yerel mahkemelere ve gerekse devlet merkezine yansıyan pek çok şikâyet bulunduğu görülmektedir. Genellikle gayrimüslim mahallelerinde bulunan meyhanelerin kapatılması talebi bazen meyhanenin bulunduğu mahallenin gayrimüslim ahalisi tarafından da istenmekteydi. Trabzon şehrinin Çölmekçi Mahallesi gayrimüslim ahalisi böyle bir taleple mahkemeye başvurmuştur. Meyhaneden dışarı çıkan sarhoşların kendileri ile eş ve çocuklarını dövdükleri ve küfürler ettiklerini ayrıca evlerinden ve kiliselerinden eşyaların çalınmasına neden olduklarını ileri sürmüşlerdir. Gerçekleşmesinden korktukları bir durumun da sarhoşlar arasında vuku bulacak bir öldürme olayı neticesinde kendilerinden diyet talebi olduğunu belirtmişlerdir. Mahalle ahalisinin meyhanelerin kendilerine verdiği zararın önlenmesi amacıyla ya tamamen kaldırılmasını ya da meyhane sahiplerinin olabilecek olaylardan ötürü sorumluluğu üzerlerine almasını istedikleri ve ilgili belgede meyhanecilerin böyle bir sorumluluğu almak istemedikleri ve meyhanelerin kapatıldığı anlaşılmaktadır<sup>32</sup>.

Meyhanelerin insanların ortak kullanım alanlarını oluşturan çeşme, hamam vs. gibi yerlere yakınlığı da çeşitli olaylara neden olmuş ve ahaliye zarar verdiği anlaşıldığından kaldırılmasına hükümlenmiştir<sup>33</sup>. Meyhanelerin, Müslümanların ibadet yeri olan camilere yakınlığı da daima şikâyet konusu olmuştur. Sarhoşların naralarından ötürü namaz kılınmadığı ve bu mahallerde daima kavgalar çıktığı gerekçe gösterilerek, meyhanelerin kaldırılması talebinde bulunulmuştur. 7 Ramazan 975(23 Haziran 1558) tarihli belgede Belgrad şehrinde Sultan Süleyman Camii ile Ferhad Kethüda Camii arasında bulunan kâfir mahallesinde pek çok meyhanenin bulunduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı kâfir mahallesinin münasip bir yere taşınması ve meyhanelerin kapatılması ilgili hükümde emredilmiştir<sup>34</sup>. 4 Zilhicce 1003(10 Ağustos 1595) tarihinde merkeze gelen şikâyet İstanbul'da meyhaneler yüzünden bir mescidin kapandığı ile ilgilidir. İlgili hükümde mescitte

<sup>29</sup> **BŞS:120**, s.51; **BŞS:137**, s.8.

<sup>30</sup> Bekâr odalarında gerçekleşen içki içme olaylarına örnek olarak bkz. **BŞS:121**, s.26,42,44; **BŞS:137**, s.40.

<sup>31</sup> **BA.,MD:73**, s.129, Hüküm No:301(25 Şaban 1003/5 Mayıs 1595); Trabzon şehrinde, bir gayrimüslimin evini meyhaneye çevirmesi ile ilgili olarak bkz. **TŞS:1815**, s.78(9 C. Evvel 965/27 Şubat 1558).

<sup>32</sup> **TŞS:1815**, s.68(18 R. Ahir 965/7 Şubat 1558); Trabzon Şehrinin, Eksotha Mahallesi gayrimüslim ahalisinin, mahallelerinde bulunan meyhanenin kaldırılması ile ilgili taleplerini içeren kayıt için bkz. **TŞS:1817**, s.88(18 Zilkade 969/20 Temmuz 1562)

<sup>33</sup> Trabzon şehrinde bir gayrimüslim, deniz kenarında bulunan evini meyhaneye çevirmiştir. Evin yakınında bulunan çeşmeye su almak için giden Ayogorgor Mahallesi ahalisine, sarhoşların zarar verdiği gerekçesiyle, Müslim ve gayrimüslim ahali tarafından yapılan şikâyet neticesinde meyhane kapatılmıştır. Bkz. **TŞS:1815**, s.78(9 C. Evvel 965/27 Şubat 1558)

<sup>34</sup> **BA.,MD:7**,Hüküm No:996; Üsküb şehrinde benzeri nedenlerden dolayı cami yakınında bulunan meyhanelerin kaldırılması konusunda Üsküb Beyine ve kadısına yazılan 26 Şevval 1001(26 Temmuz 1593) tarihli hüküm için bkz. **BA.,MD:71**, s.167,Hüküm No:330.

ezan okunurken meyhanede oturanların ezan okuyana tabak ve elma attıkları ve kadeh ile şarap teklif ettikleri anlaşılmaktadır. Bu tür hareketlerin yapılması meyhaneler ile söz konusu mescidin birbirlerine oldukça yakın olduğunu göstermektedir<sup>35</sup>.

Şehirlerde bulunan meyhanelerin kaldırılması konusunda çeşitli tarihlerde emirler gönderilmesine rağmen buna riayet edilmediği görülmektedir<sup>36</sup>. 24 R.ahir 1001(28 Ocak 1583) tarihinde İstanbul Kadısına ve Yeniçeri Ağasına gönderilen hükümden, İstanbul Hisarı dâhilinde ne kadar meyhane varsa kaldırılması emredilmişken hala meyhanelerin işletilmeye devam edildiği anlaşılmaktadır. Hükümde bütün meyhanelerin kaldırılması tekrar emredilmiş ve emre uymayanların şiddetle cezalandırılması istenmiştir<sup>37</sup>. Fakat bu yasaklamalara rağmen meyhanelerin işlemeye devam ettiği ve yenilerinin dahi açıldığı anlaşılmaktadır. 25 Şevval 1001(25 Temmuz 1593) tarihli Üsküdar kadısına gönderilen hükümde bazı dükkânların sonradan meyhane ve bozahaneye dönüştürüldüğü, bunların açılmasının Müslümanları rencide ettiği ve kapatılması gerektiği konusundaki emir kayıtlara yansımıştır<sup>38</sup>.

Meyhanelerin kapatılması konusunda çeşitli şehirlere emirler gönderilmesine rağmen 12 Zilhicce 983(13 Mart 1576) tarihinde İstanbul Kadısına gönderilen hükümde meyhanelerin nerelerde kurulabileceği ve kurulamayacağı konusunda bilgiler bulunmaktadır. İlgili belgede meyhane kurulamayacak mahaller şunlardır: Müslüman mahalleleri, mescit ve hamam yolu, Müslümanların kalabalık olarak gelip geçtikleri ana yollar, Müslümanların içki içilmesinden zarar gördükleri yerler. Meyhanelerin kurulabileceği yerler ise, Müslümanların bulunmadığı boş ve tenha yerler olarak belirlenmiştir<sup>39</sup>.

Ankara sancakbeyine ve kadısına gönderilen evâhir-i Şaban 991/21-29 Eylül 1583 tarihli emirde, Ankara şehrinde bulunan meyhaneler ile ilgili halkın divana şikâyetinde bulunduğu ve şehirde otuz yıldan beri içkinin yasak olduğu belirtilmektedir. Fakat son zamanlarda meyhanelerin sancakbeyleri tarafından “*Bize has verilmiştir.*” denilerek iltizama verildiği, bunun da şehir halkına büyük zararı olduğu bildirilerek, meyhanelerin kapatılması talebinde bulunulduğu görülmektedir<sup>40</sup>.

Meyhanelerin kaldırılması durumunda vergi meselesi yüzünden merkezle taşra arasında sorunlar yaşandığı da görülmektedir. 5 Şevval 951(20 Aralık 1544) tarihli belgede Bursa Şehrinin Sedbaşı Mahallesinde dokuz adet meyhanenin bulunduğu ve bunların varlığının komşu mahallelerde bulunan Müslümanları rahatsız ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim bu rahatsızlıklarını mahkemeye iletmişler ve meyhanelerin kaldırılması talebinde bulunmuşlardır. Bunun üzerine meyhanelerin kaldırılması hususunda emir gönderilmiştir. Fakat Bursa naibinin yaptığı araştırmalar neticesinde yılda 15–16000 akçe gelir getirdiği tespit edilmiş ve meyhanelerin kaldırılması neticesinde merkezin bu parayı talep etmesi durumu göz önünde bulundurularak bunun kendilerine *hayf* olacağı arz olunmuştur. Merkezden gönderilen emirde meyhanelerin bulunduğu yerde araştırma yapılması ve Müslüman mahallelerine olan mesafelerinin tespiti, meyhanelerden mahalle sakinlerinin rahatsız olduğu konular, adı geçen

<sup>35</sup> BA.,MD:73, s.349, Hüküm No:767.

<sup>36</sup> İncelenen Mühimme Defterlerinde İstanbul şehrinde bulunan meyhanelerin kaldırılması ile ilgili en erken hüküm 26 Zilkade 975(23 Mayıs 1568) tarihlidir. Bu belgede dahi önceden bu konuda defalarca emir gönderildiği kaydedilmiştir. Bkz. BA.,MD:7, Hüküm No.1453.

<sup>37</sup> BA.,MD:70, s.248, Hüküm No:481.

<sup>38</sup> BA.,MD:71, s.50, Hüküm No:105

<sup>39</sup> Ahmet Refik Altınay, **Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı**, Haz. Abdullah Uysal, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.242.

<sup>40</sup> H. Ongan, **a.g.e.**, s.5-6.



paranın kime verildiği ve “*kadim mi yoksa hâdis mi*” olduğu, ne zamandan beri verildiği hakkında yeterli bilginin gönderilmesi istenmiştir<sup>41</sup>.

İçki içme mekânı olarak sadece meyhaneler değil kahvehaneler<sup>42</sup> de kullanılmaktaydı<sup>43</sup>. Kahvehanelerde içki içmenin yanında uyuşturucu özelliği bulunan *berş*, *macun*, *beng* ve *afyon* kullanılmakta ayrıca *nerd*(tavla), *satranç* ve *kumar* da oynanmaktaydı. 21 C. Evvel 986(26 Temmuz 1578) tarihli belgede Bursa şehrinde bulunan kahvehanelerin kaldırılması emredilmektedir. Bu tür yerlere giden ticaret ve sanat erbabının işsiz konumuna düştüğü, *talebe-i ilm* ve danışmendlerin ise cahil kaldıkları, çeşitli uydurma söz ve haberlerin kahvehanelerden etrafa yayıldığı anlaşılmaktadır. İlgili hükümde ayrıca kahvehanelerin kaldırılmasından sonra tekrar kuranların ve buralara gidenlerin küreğe konulmak üzere İstanbul’a gönderilmesi emredilmiştir<sup>44</sup>.

Merkeze yansıyan kayıtlarda düğünlerde de içki içildiği ve bunun çeşitli olaylara neden olduğu anlaşılmaktadır. Gönderilen emirlerde düğün sahiplerine düğünde içki içilmemesi hususunda gerekli tenbihatın yapılması emredilmiştir<sup>45</sup>.

Mahkemeye intikal eden ilginç bir içki bulundurma davasında fetvaya ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Davanın ilginçliği özel mülkünde bahçeye gömülü küplerle şarap bulunduran şahsın, “*Haşa ben şarap kastına komayub her yıl idegeldüğüm üzere sirke olmak kastına koyub lakin sirke olmayub şarap olmuş elimden ne gelir.*” şeklindeki ifadesinden anlaşılmaktadır. Nitekim dönemin Trabzon Kadısı işin içinden çıkamamış ve fetvaya ihtiyaç duymuştur. Dönemin Trabzon Müftüsü Deli Ali Efendi<sup>46</sup> verdiği fetvada bu tür bir durumda ehl-i örfün para cezası alamayacağını bildirmiştir. Davanın sonuçlanması ise gelen fetvaya ek olarak şahıs hakkında ikamet ettiği köyde yapılan güvenilirlik soruşturma neticesinde olmuştur<sup>47</sup>.

Şehirlerdeki içki tüketimi bazen kuru üzüm, turşu ve pekmezin bu mahallerde bulunamamasına neden olmuştur. 25 Şevval 992(30 Ekim 1584) tarihinde Midillü, Ayazmend, Edremid, Yenicekoca ve Karakoca kadılarına gönderilen bir hükümde bu mahallerde bulunan

<sup>41</sup> **Topkapı Sarayı Arşivi H.951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri**, *Yayına Hazırlayan: Halil Sahillioğlu, IRCICA, İstanbul 2002*, s.49.

<sup>42</sup> Osmanlı Devleti’nde Kahvehanelerle ilgili olarak bkz. **Osmanlı Kahvehaneleri: Mekân, Sosyalleşme, İktidar**, Haz. Ahmet Yaşar, Kitap Yayınevi, İstanbul 2009; Ralp S. Hattox, **Kahve ve Kahvehaneler: Bir Toplumsal İçeceğin Yakınoğu’daki Kökenleri**, Çev. Nurettin Elhüseyni, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996; Osmanlı Kahvehaneleri ile ilgili literatür değerlendirmesi için bkz. Ahmet Yaşar, “Osmanlı Şehir Mekânları: Kahvehane Literatürü”, **TALİD**, C.3, S.6, İstanbul 2005, s.237-256.

<sup>43</sup> Haslar Kadısına gönderilen ve Eyüp’te şarap ve tatar bozası içilen kahvehanelerin kapatılması ile ilgili hüküm için bkz. **BA.,MD:7**, Hüküm No:155(23 R.ahir 975/27 Ekim 1567);Ankara şehrinde bulunan kahvehanelerin kapatılmasına dair Evâhir-i Şaban 991(9-17 Eylül 1583) tarihli hüküm için bkz. H. Ongan, **a.g.e.**, s. 6-7.

<sup>44</sup> **BA.,MD:35**, s.91, Hüküm No:225.

<sup>45</sup> **BA.,MD:22**, s.254, Hüküm No:498.(14 R. Ahir 981/13 Ağustos 1573); II. Bayezid döneminde hazırlanan içki yasaknamesi metninde de düğün ziyafeti ve düğünlerde içki içilmemesi emredilmektedir. Bkz. A. Akgündüz, **a.g.e.**, C.II, s.232-233.

<sup>46</sup> M. Hanefi Bostan, **XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadî Hayat**, TTK, Ankara 2002, s.72.

<sup>47</sup> **TŞS:1819**, s.13.(7 Şevval 972/8 Mayıs 1565)

Nasara ve Yahudi taifesine bağ üzümünün satılmaması ve bağ üzümünün sadece turşu, pekmez ve sirke imal edilmesinde kullanılması emredilmiştir<sup>48</sup>.

Devlet merkezinin ihtiyaçları dâhilinde bulunan ve içkinin ham maddesini oluşturan üzümün gayrimüslimler tarafından *hamr ve arak* yapımında kullanılması ve başka yerlere gönderilmesi İstanbul'un üzüm ihtiyacının sekteye uğramasına neden olmuştur<sup>49</sup>. Lâpseki, Çardak, İzmir Ayazmend kadılarına Evâsıt-ı Şevval 999(2-11 Ağustos 1591) tarihinde gönderilen hükümde bu şehirlere civar mahallerden üzüm geldiği ve İstanbul'a gönderilmesi gerekirken gayrimüslimlere içki yapımında kullanılmak üzere fazla paraya satıldığı anlaşılmaktadır<sup>50</sup>. Sorunun hala devam ettiği, 27 Şevval 1001(27 Temmuz 1593) tarihli İzmir Kadısına gönderilen hükümde görülmektedir. İlgili hükümde çözüm olarak, İstanbul'a gönderilmek üzere gemilere konan üzümün miktarının sicillere kaydedilmesi ve bir suretinin de gemi kaptanlarına verilmesi emredilmiştir<sup>51</sup>.

İstanbul'da bulunan gayrimüslimlerin içki ihtiyacı Gelibolu ve Lâpseki'ye bağlı bazı mahallerden sağlanmaktadır. Buralara gönderilen emirlerde üzümlerin içki yapımında değil de turşu ve pekmez yapımında kullanılması ifade edilmiştir. İstanbul'da bulunan Yahudi Hamr Eminlerinin şikâyetinden buralardan İstanbul gayrimüslimlerinin ihtiyacı için getirilmesi gereken içkilerin gelmediği ve bunun da *mal-ı miriye* zararı olduğu anlaşılmaktadır. Verilen emirde Gelibolu ve Lâpseki'ye bağlı mahallerden İstanbul'daki gayrimüslimler için içki getiren gemilere kimsenin müdahale etmemesi emredilmiştir<sup>52</sup>.

23 R.evvel 981(23 Temmuz 1573) tarihli İstanbul kadısına gönderilen hükümde daha önce verilen emir üzerine gayrimüslim taifesinin şehirlere içki getirmesinin men edildiği ve devletin de *resm-i hamr'dan* feragat ettiği belirtilmiştir. Bu yasaklamaya rağmen gayrimüslimlerin bir şekilde şehre içki soktukları ve vergi alınmadığı için de devletin zarara uğradığı anlaşılmış ve sorunun çözümü için dönemin müftüsünün fetvasına başvurulmuştur. Verilen fetvada şehirlere getirilen içkiden öşür alınmasının meşru olduğu fakat cuma kılınan şehirlere açık bir şekilde içki getirmenin meşru olmadığı belirtilmektedir. Ayrıca gayrimüslimlerin gizlice getirdikleri içkileri Hristiyanlar'a açık bir şekilde; Müslümanlara ise hiçbir şekilde satmamaları gerektiği bildirilmiştir. Fetva mucebince verilen emirde, gayrimüslimlerin ihtiyaçları dâhilinde bulunan içkiyi geceleyin, gizlice şehre getirmeleri gerektiği belirtilmiştir<sup>53</sup>. Gayrimüslimlerden şarap üretimine bağlı olarak alınan vergi genellikle iltizam usulü ile gayrimüslim şahıslara verilmekteydi. Evâil-i Receb 990(22-31 Temmuz 1582) tarihli belgede Bursa Şehrinde *hamr emaneti* nin hassa harc emini tarafından üç yıllığına 280.000 akçeye İsrail veled-i Musa adlı Yahudi'ye iltizama verildiği anlaşılmaktadır<sup>54</sup>. Hamr

<sup>48</sup> BA.,MD:55, s.10, Hüküm:18; BA.,MD:53, s.415, Hüküm No:415(24 Şaban 992/31 Ağustos 1584); Gelibolu ve Boğazhisarı Kadılarına gönderilen benzer bir hüküm için bkz. BA.,MD:43, s.157, Hüküm No:282(19 C.ahir 988/1 Ağustos 1580).

<sup>49</sup> Gelibolu'dan Boğazhisar'a kadar olan yerlerin kadılarına gönderilen hüküm de, halkın bağlardan elde ettiği şırayı İstanbul zahiresi için turşu ve pekmez etmesi gerekirken, hamr ettiği duyulduğundan, bunun men edilmesi emredilmiştir. Bkz. BA.,MD:28, s.234, Hüküm No:557(25 Receb 984/18 Ekim 1576)

<sup>50</sup> 5 Ramazan 992(10 Eylül 1584) tarihli hükümde üzümün kantarı kırk akçe iken içki yapılması nedeniyle yüz yirmi akçeye çıktığı anlaşılmaktadır. Bkz. BA.,MD:53, s.160, Hüküm No:469; Hükümün bir sureti de İznikmid, Karamürsel, Kite ve Gemlik kadılarına gönderilmiştir. Bkz. BA.,MD:68, s.69, Hüküm No:133.

<sup>51</sup> BA.,MD:71, s.49, Hüküm:102.

<sup>52</sup> BA.,MD:46, s.105, Hüküm No:198.

<sup>53</sup> Ahmet Refik Altınay, a.g.e., s.85-86.

<sup>54</sup> Özer Ergenç, XVI. Yüzyıl Sonlarında Bursa, TTK, Ankara 2006, s.160.

eminlerinin vergi toplamak yanında şehirlerde açılacak meyhanelere gerekli izin verilmesi ve meyhanelere gelen şarabın denetlenmesi gibi görevleri de bulunmaktaydı<sup>55</sup>.

Karı-koca arasında içki içme suçu nedeniyle ayrılmalar da olmaktadır. Erkeğin içki içmeyeceğine dair *talak-ı bain* veya *talak-ı selase* şartı koşması ve daha sonra tekrar içki içmesi neticesinde mahkemeye yansıyan olaylarda, kadının kocasının bu şartı koştuğunu ve daha sonra içki içtiğini ispat etmesi durumunda mahkemece *talak-ı baine* veya *talak-ı selaseye* hükmü olduğu görülmektedir<sup>56</sup>.

İncelenen Trabzon Şer'iyye Sicillerinde içki içme suçu işleyen şahısların baba adlarına göre dağılımına bakıldığında ilk sırada % 57'lik oranla Abdullah isminin olduğu görülmektedir<sup>57</sup>. Baba adı Abdullah olarak kaydedilen şahısların aslında kimler olduğu konusunda özellikle tahrir defterlerine ve bunun yanında diğer arşiv vesikalarına dayalı olarak yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan çeşitli görüşler bulunmaktadır<sup>58</sup>. İnceleme bölgemiz açısından Heat Lowry çalışmasında, 1486–1583 yılları arasında Trabzon şehrinde yaşayan ve baba ismi Abdullah olan şahısların ihtidâ etmiş kimseler olduğunu iddia etmiştir<sup>59</sup>. Hanefi Bostan ise çalışmasında, Heat Lowry'nin bu görüşünü çeşitli deliller ileri sürerek reddetmiş ve bu şahısların genelde köle veya azad edilmiş köleler olabileceğini iddia etmiştir<sup>60</sup>. Trabzon şehrinde içki içme suçu işleyen şahısların yarısından fazlasının baba adının Abdullah olması bu şahısların ihtida etmiş şahıslar olup olmadığını anlamamızda tek başına yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Fakat Hıristiyanlarda içki içmenin dinen serbest olduğundan hareketle, İslamiyet'i seçen gayrimüslimlerin bu alışkanlıklarını devam ettirebileceği de göz önünde

<sup>55</sup> Bursa şehrinde Hassa Harç Eminliğinin gelir kaynaklarından birini oluşturan *Öşr-i Hamr-i Kefere-i Burusa Mukataası* veya *Hamr ve Arak Mukataası* hakkında bilgi için bkz. Arif Bilgin, **Osmanlı Taşrasında Bir Maliye Kurumu Bursa Hassa Harç Eminliği**, Kitabevi, İstanbul 2006, s.99-100.

<sup>56</sup> Kadının ifadesi şu şekildedir: "...sâbika şurb-i hamr ve arak etmemesine bain talak şart idüb ba'de zaman şurb-ı hamr idüb..." Bkz. **TŞS:1815**, s.50(Gurre-i R.evvel 965/22 Aralık 1557);**TŞS:1819**, s.61(6 R.evvel 968/25 Kasım 1560)

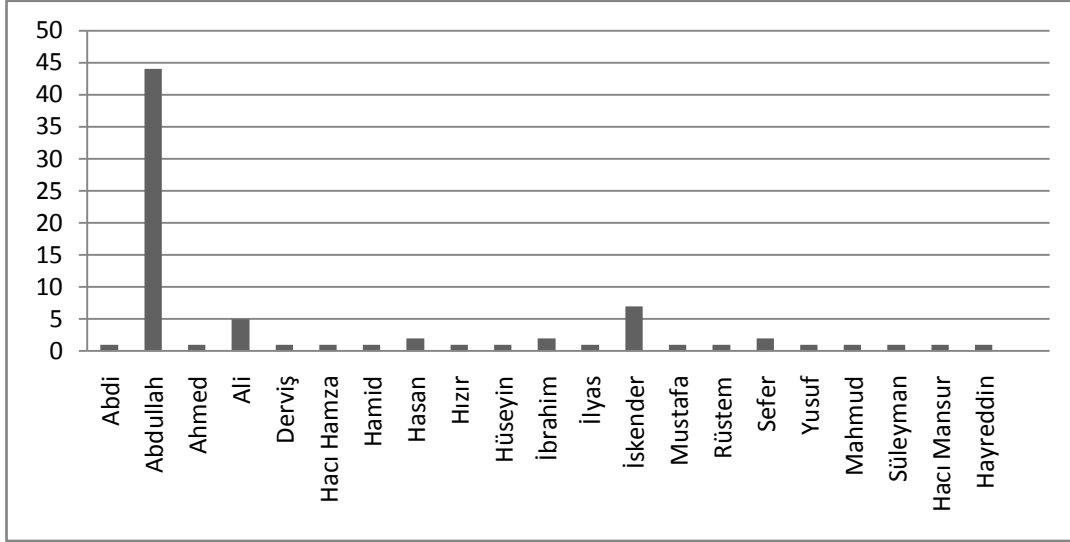
<sup>57</sup> İçki içme suçu işleyen ve baba adı Abdullah olan şahıslarla ilgili kayıtlar için bkz.**TŞS:1815**, s.12, 47, 80; **TŞS:1816**, s.7, 12, 42, 49; **TŞS:1817**, s.17, 26, 27, 45, 79, 81,86, 94, 97;**TŞS:1818**, s.4; **TŞS:1819**, s.16, 29, 30, 71,

<sup>58</sup> Ömer Lütfi Barkan Edirne Askeri Kassamına ait tereke defterleri üzerine yaptığı çalışmada ilk olarak genel bir yargıya vararak baba adı Abdullah olanların hepsinin İslamiyet'i sonradan kabul etmiş ve babasının adını söylememek için Abdullah veya benzeri bir isim aldığı söylenemeyeceğini belirtmiştir. Babaları Müslüman olduğu halde isim olarak Abdullah ismini alan şahısların da bulunduğunu buna gerekçe olarak göstermiştir. Fakat eserinin ilerleyen sayfalarında yayınladığı ilk defterde kayıtlı 195 erkekte 65'inin baba adının Abdullah olduğundan hareketle bunların çoğunun Hıristiyan asıllı devşirmeler veya azatlı köleler veya İslamiyet'i sonradan kabul etmiş Hıristiyanlar olduğu sonucuna varmıştır. Bkz. Ömer Lütfi Barkan, Edirne Askeri Kassamına Ait Tereke Defteri(1545–1659), **Belgeler**, C.III, S. 5-6, s. 11,82; Diğer görüşler ile ilgili olarak bkz. M. Hanefi Bostan, **a.g.e.**, s.321-323.

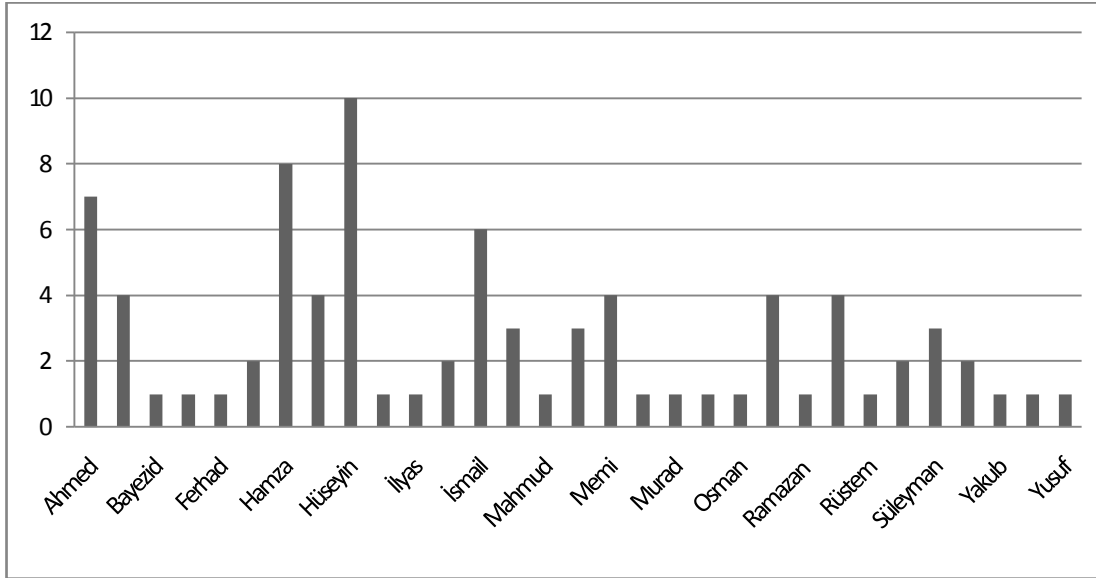
<sup>59</sup> Heat Lowry, **Trabzon Şehrinin İslamlaşma ve Türkleşmesi 1461-1583**, Çev. Demet ve Heat Lowry, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1981, s.119–140.

<sup>60</sup> 1486–1583 yılları arasında Trabzon şehrinde İslamiyet'i kabul edenlerin sayısının 10 kişiden ibaret olduğunu ve bu on kişiden sadece ikisinin baba adının Abdullah olduğunu ve yine bir şahsın da Müslüman olmadan önce köle olduğunu belirtmiştir. Osman Turan'a dayanarak ana babası olmayan Müslüman çocuklara da Abdullah isminin verildiğini ayrıca Hz. Muhammed'in de Abdullah isminin isimlerin en hayırlılarından biri olduğuna dair hadisi bulunduğunu belirtmiştir. Bkz. M. Hanefi Bostan, **a.g.e.**, s.323-324.

bulundurulmalıdır<sup>61</sup>. Yine inceleme alanımız olan Manisa şehrinde içki içme suçunu işleyen şahısların baba adlarına bakıldığında Abdullah isminin sıradan bir isim olarak kayıtlara geçtiği de görülmektedir<sup>62</sup>.



**Grafik: Trabzon Şehrinde Mahkemeye İntikal Eden İçki İçme Suçlarında Davalı Şahısların Baba Adlarının Dağılımı.**



**Grafik: Trabzon Şehrinde Mahkemeye İntikal Eden İçki İçme Suçlarında Davalı İsimlerinin Dağılımı.**

<sup>61</sup> Nitekim R.ahir 959(Mart-Nisan 1552) tarihli belgede muhtedi olduğu anlaşılan Hatunbula Bint-i Abdullah adlı kadın kocası İsa Bin Abdullah'ın (muhtedi olduğu belirtilmemiş baba isminden hareketle muhtedi olduğu tahmin edilmiştir) namaz kılmadığını ramazan ayında ve diğer zamanlarda içki içtiğini ve evde küpler ile şarap bulundurduğunu iddia ederek mahkemeye şikâyetle bulunmuştur. Bkz.Kayseri Şer'îye Sicili (*Kay.ŞS:*)5, s.12.

<sup>62</sup> *MŞS:*8, s.28, 64, 111.

Müslümanlarca kutsal sayılan Ramazan ayında kayıtlara yansıyan içki içme suçunun oranı oldukça düşüktür<sup>63</sup>. Sadece beş olay kayıtlara yansımıştır<sup>64</sup>.

İçki içme suçunu işlediği kendisinin ikrarıyla veya şahitlerin şahadetiyle sabit olan şahıslara verilen cezalarla ilgili incelenen sicillerde yok denecek kadar az kayıt bulunmaktadır. Verilen hükümler *tazire hükm olundu*<sup>65</sup>, *tedib ve tazir olundu*<sup>66</sup> veya *mucibine hükm olundu*<sup>67</sup> şeklinde kayıt altına alınmıştır. 25 Şevval 964(21 Ağustos 1587) tarihli belgede Trabzon Kalesi azeplerinden olan şahsın içki içme suçunu işlemesi neticesinde *şer'an lazım gelen hadd* olan 80 değneğin Ağası izniyle vurulduğu ve şahsın içkiye *tövbe istiğfar* ettiği kayıtlara yansıyan tek somut cezadır<sup>68</sup>.

İçki içme suçunun cezası olarak para cezası alındığına dair tek kayıt 16 Muharrem 974(3 Ağustos 1566) tarihinde Manisa şehrinde meydana gelen ve subaşının kendisinden fazla para aldığı iddia eden şahsın davasında geçmektedir. İlgili davada davacı, subaşının amilleri vasıtasıyla kendisinden içki içtiği gerekçesiyle 500 akçe para cezası almışken daha sonra kanuna aykırı olarak 304 akçe<sup>69</sup> daha alındığını belirtmiş ve alınan fazla paranın kendisine iade edilmesi talebinde bulunmuştur<sup>70</sup>. İçki içme cezası olarak alınan 500 akçenin o zamanın şartlarına göre büyük miktarda bir para olduğu dönemin temel gıda maddelerinin fiyatlarıyla karşılaştırıldığında anlaşılmaktadır.

Kapatılması istenen meyhanelerde veya şahısların özel mülklerinde bulunan şarapların içine tuz katılarak sirkeye dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır<sup>71</sup>.

İçki içme suçunu işleyen şahıslara bu suçu bir daha işlememeleri için bir takım şartlar koşurulmakta ve bunun sonucunda serbest bırakılmaktadırlar. İçkili olarak darb olayına karışan bir şahıs bir daha içki içmesi durumunda müderrise 1000 akçe borçlu olmayı<sup>72</sup> diğer bir

<sup>63</sup> İncelenen sicillerdeki kayıtların hepsi bir gündeme bağlı kalınarak tutulmadığından tarih verilmeyen kayıtların tarihlerinin tespiti zor olmaktadır. 2686 kayıttan tarihleri tam olarak belirlenen kayıt sayısı 1368'dir. Ramazan ayında mahkeme tutanaklarına yansıyan kayıt sayısı 20'si kefalet kaydı olmak üzere 94 adettir.

<sup>64</sup> Bu kayıtlardan birinde içkili olarak yakalanan şahıs gayrimüslimdir. Kayıтта yeterli ayrıntı bulunmamakla birlikte büyük bir ihtimalle Müslümanların yoğun bulunduğu bir yerde sarhoş vaziyette yakalanmıştır Bkz. **MŞS:8**, s.263(23 Ramazan 974/3 Nisan 1567); Kayıtlardan birinde de yakalanan şahıs Müslüman olmadığını iddia etmiştir. Bkz. **BŞS:120**, s.57(15 Ramazan 991/2 Ekim 1583); Diğer kayıtlar için bkz. **BŞS:120**, s.58(24 Ramazan 991/11 Ekim 1583); İçki satışı ile ilgili kayıt için bkz. **BŞS:120**, s.57(15 Ramazan 991/2 Ekim 1583).

<sup>65</sup> 6 Zilkade 988/13 Aralık 1580 tarihli belgede, Kayseri Zaimü'l-vakti tarafından içki içtikleri gerekçesiyle yakalanan şahıslar haklarındaki iddiaları kabul etmişlerdir. Bkz. **Kay.ŞS:6**, s.16.

<sup>66</sup> **MŞS:8**, s.263(23 Ramazan 974/3 Nisan 1567)

<sup>67</sup> **MŞS:8**, s.126(21 R.ahir 974/5 Kasım 1566), s.144(13 C.evvel 974/26 Kasım 1566).

<sup>68</sup> **TŞS:1815**, s.11,13.

<sup>69</sup> Bu paranın 220 akçesi Zaimü'l-vakte, 50 akçesi yasakçılara, 10 akçesi kethüdaya, 10 akçesi hizmetkâra ve 14 akçesi amillere tam bahası olarak alındığı belgeden anlaşılmaktadır. 500 akçe ile birlikte alınan paranın 804 akçe olduğu anlaşılmaktadır. Fakat davanın sonucunda sadece 220 akçenin zaimü'l-vakten alınmasına hükm olunduğu görülmektedir.

<sup>70</sup> **MŞS:8**, s.26.

<sup>71</sup> **BA.,MD:7**, Hüküm No:1453(26 Zilkade 975/23 Mayıs 1568); Evâsıt-ı Zilhicce 972(20-29 Temmuz 1565) tarihinde Trabzon kazasına bağlı Sürmene Nahiyesinin bir köyünde bulunan şarap küplerinin "*emr-i şerif muktezasinca içine tuz koyup mühürlendiği*" anlaşılmaktadır. Bkz. **TŞS:1819**, s.32.

<sup>72</sup> **TŞS:1816**, s.64(17 Şaban 968/3 Mayıs 1561)

kayıtta evini meyhaneye çeviren gayrimüslim şahıs bir daha evinde içki satması durumunda imaret türbedarına 1000 akçe borçlu olmayı<sup>73</sup> kabul ettiklerini ikrar etmişlerdir. Yine meyhaneleri kapatılan gayrimüslim şahıslar meyhanelerini yeniden açmaları halinde *möhkem siyaset olunmayı* kabul etmişlerdir<sup>74</sup>.

Gayrimüslimler içki içmelerinden dolayı cezalandırılmamakta fakat alenen içki içmeleri ve içkili vaziyette Müslümanların yoğun olduğu yerlerde dolaşmaları<sup>75</sup>, Müslümanlara içki satmaları ve sarhoş vaziyette kamu düzenine aykırı suç işlemeleri durumunda cezalandırılmaktadırlar. 27 R. Evvel 976(19 Eylül 1568) tarihli Merzifon kadısına gönderilen hükümde yukarıda belirtilen hususlara riayet etmeyen gayrimüslimlerin cezalandırılması emredilmekte ve ilgili devlet görevlilerine de bu bahane ile kendi hallerinde kavga gürültü çıkarmadan içki kullanan gayrimüslimlere, *içki kokuyorsunuz* diye müdahale etmemeleri hatırlatılmaktadır<sup>76</sup>. Yine 23 Ramazan 974(3 Nisan 1567) tarihli bir belgede Manisa şehrinde sarhoş olarak yakalanan gayrimüslim şahıs *tedib ve tazir* olunmuştur<sup>77</sup>. İlgili belgede şahsın hangi durumda yakalandığına dair bilgi bulunmaktadır. Belki de Müslümanlarca kutsal sayılan Ramazan ayında bu suç işleminin ceza verilmesinde etkili olduğu düşünülebilir.

### Sonuç

İncelenen arşiv vesikaları ışığında 16. Yüzyılda Osmanlı toplumunda özellikle şehirlerde içki yaygın olmamakla birlikte Müslümanlar tarafından tüketilmektedir. Bu türden suçların mahkemeye intikalinde önemli ölçüde devlet görevlilerinin etkin olduğu göze çarpmaktadır. Kamu düzenini ihlal eden adam öldürme, yaralama, hakaret ve cinsel içerikli suçlara karışanların önemli bir kısmının da içkili olduğu dikkat çekmektedir. Meyhaneler sadece gayrimüslimlerin bulunduğu şehirlerde işletilmiştir. Meyhanelerin bulunduğu mahallelerdeki gerek Müslüman ve gerekse gayrimüslim ahali zaman zaman bu mekânların kapatılması hususunda şikâyette bulunmuşlardır. Fakat bu türden yerlerin has olarak yerel yöneticilere verilmesi beraberinde bir takım sorunları da getirmiştir. Üzümün içki yapımında kullanılmak amacıyla gayrimüslimlere satılması, özellikle İstanbul'un üzüm ihtiyacının sekteye uğramasına neden olmuştur.

<sup>73</sup> TŞS:1815, s.78(9 C.evvel 965/27 Şubat 1558)

<sup>74</sup> TŞS:1815, s.68(18 R.ahir 965/7 Şubat 1558)

<sup>75</sup> 23 R. Evvel 974(8 Ekim 1566) tarihli belgede Manisa şehrinde Subaşı tarafından çarşıda sarhoş vaziyette gezerken yakalanan bir gayrimüslimle ilgili kayıta içkili olarak Müslümanlar içinde gezdiğine vurgu yapılmıştır. Bkz. MŞS:8, s.86.

<sup>76</sup> BA.,MD:7, Hüküm No:2117: Mısır Beğlerbeğisine ve Kadısına gönderilen ve gayrimüslimlerin alenen içki içmemelerini emreden hüküm için bkz. BA.,MD:28, s.254, Hüküm No:616(25 Receb 984/18 Ekim 1576);İznik Kadısına gönderilen benzer bir hüküm için bkz. BA.,MD:7, Hüküm No:1864(13 Safer 976/7 Ağustos 1568)

<sup>77</sup> MŞS:8, s.263.

**KAYNAKÇA****1-Arşiv Kaynakları****a)Şer'îye Sicilleri(Milli Kütüphane)****Bursa Şer'îye Sicilleri****A.137, A:121, A.120****Trabzon Şer'îye Sicilleri****1815, 1816, 1817, 1818, 1819****Kayseri Şer'îye Sicilleri****5, 7****Manisa Şer'îye Sicilleri****8****Konya Şer'îye Sicilleri****2****b)Mühimme Defterleri(Başbakanlık Osmanlı Arşivi)****7, 22, 28, 31, 35, 43, 46, 53, 55, 68, 70, 71, 73****2-Araştırma ve İnceleme Eserler**

**7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569) Özet-Transkripsiyon-İndeks I.-** Ankara 1998.-LIII, 569 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 37. Divân-ı Hümâyûn Sicilleri dizisi; V)

**7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569) Tıpkıbasım I, II.-**Ankara 1997.-II cilt 1016 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 37. Divân-ı Hümâyûn Sicilleri dizisi; V)

**7 numaralı mühimme defteri (975-976/1567-1569), Özet transkripsiyon-indeks III. -** Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1999. - 3. c. (VII, 412 s.). - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 37. Divân-ı Hümâyûn Sicilleri dizisi; V)

AKGÜNDÜZ, Ahmet, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri**, C II, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s.42;

ALTINAY, Ahmet Refik, **Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı**, Haz. Abdullah Uysal, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000

AVCI, Mustafa, **Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar**, Gökkuşbu Yayinevi, İstanbul 2004.

AYDIN, M. Âkif, **Türk Hukuk Tarihi**, İstanbul 2001

- BARKAN, Ö. Lütfi, **XV. ve XVI'inci Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zirâî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları I Kanunlar**, Bürhaneddin Matbaası, İstanbul 1943.
- BARKAN, Ömer Lütfi, Edirne Askeri Kassamına Ait Tereke Defteri(1545–1659), **Belgeler**, C.III, S. 5-6, s. 1-479.
- BİLGİN, Arif, **Osmanlı Taşrasında Bir Maliye Kurumu Bursa Hassa Harç Eminliği**, Kitabevi, İstanbul 2006
- BOSTAN, M. Hanefi, **XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadî Hayat**, TTK, Ankara 2002,
- DÜZDAĞ, M.Ertuğrul, **Şeyhülislam Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı**, İstanbul 1983
- EMECEN, Feridun M., **XVI. Asırda Manisa Kazâsı**, TTK, Ankara 1989
- ERGENÇ, Özer, **XVI. Yüzyıl Sonlarında Bursa**, TTK, Ankara 2006
- HATTOX, Ralph S., **Kahve ve Kahvehaneler: Bir Toplumsal İçeceğin Yakınoğ'u'daki Kökenleri**, Çev. Nurettin Elhüseyni, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996
- KARAMAN, Hayreddin, **Anahatlarıyla İslâm Hukuku**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2008
- LOWRY, Heat, **Trabzon Şehrinin İslamlaşma ve Türkleşmesi 1461-1583**, Çev. Demet ve Heat Lowry, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1981
- ONGAN, Halit, **Ankara'nın 1 Numaralı Şer'îye Sicili**, TTK, Ankara 1958
- Osmanlı Kahvehaneleri: Mekân, Sosyalleşme, İktidar**, Haz. Ahmet Yaşar, Kitap Yayınevi, İstanbul 2009
- Topkapı Sarayı Arşivi H.951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri**, *Yayına Hazırlayan: Halil Sahillioğlu, IRCICA, İstanbul 2002*
- YAŞAR, Ahmet, "Osmanlı Şehir Mekânları: Kahvehane Literatürü", **TALİD**, C.3, S.6, İstanbul 2005, s.237-256
- YILDIRIM, Mustafa, "İslam Hukukunda İçki İçme Suçu ve Cezası", **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.13-14, İzmir 2001, s.31-52.
- YÜCEL, Yaşar-.S.Pulaha, **I.Selim Kanunameleri(1512-1520)**, TTK, Ankara 1995.